

PRZEDMIOTOWE ZASADY OCENIANIA Z GEOGRAFII, ORAZ WYMAGANIA EDUKACYJNE DLA KLAS PIERWSZYCH LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO I TECHNIKUM NOWOCZESNYCH TECHNOLOGII W KLESZCZOWIE

NAUCZYCIEL PROWADZĄCY: MARZENA KLIMA

I. Ocenie podlegają:

1. Wiadomości z zakresu geografii fizycznej i społeczno-ekonomicznej

- a) znajomość faktów,
- b) rozumienie i stosowanie pojęć,
- c) znajomość i rozumienie prawidłowości i teorii,
- d) przedstawianie i wyjaśnianie zdarzeń, zjawisk i procesów.
- e) posługiwanie się pomocami dydaktycznymi (podręcznikiem, mapami, rocznikami statystycznymi, schematami i zestawieniami tabelarycznymi, diagramami itp.),
- f) pozyskiwanie, wykorzystanie i przetwarzanie informacji,
- g) interpretacja i rozumienie tekstów geograficznych,
- h) analiza i interpretacja wyników obserwacji i doświadczeń geograficznych,
- i) analiza map różnej treści,
- j) zastosowanie informacji geograficznych w celu rozwiązania zadań praktycznych i problemów życia codziennego,
- k) umiejętne wyszukiwanie i interpretacja danych statystycznych,
- l) selekcjonowanie, porównywanie, grupowanie informacji według określonych kryteriów,
- m) ocenianie i rozumienie problemów w różnych skalach przestrzennych i czasowych,
- n) interpretacja, analiza i ocena poznanych związków przyczynowo skutkowych (człowiek–przyroda–gospodarka).

2. Umiejętności kluczowe

- a) **samodzielność** (planowanie, organizowanie i ocenianie własnej nauki, przyjmowanie za nią odpowiedzialności, dokonywanie dojrzałych wyborów),
- b) **kreatywność** (wykorzystanie informacji z różnych źródeł, rozwiązywanie problemów w sposób twórczy),
- c) **praca w grupie** (skuteczne porozumiewanie się w różnych sytuacjach, prezentacja własnego punktu widzenia i uwzględnianie poglądów innych ludzi, przyswajanie sobie metod i technik negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów społecznych),
- d) **aktywna postawa na lekcji** (prezentacja wiedzy i umiejętności nabytych w trakcie edukacji).

II. Narzędzia pomiaru (sposoby sprawdzania wiadomości i umiejętności)

1. Wiadomości

- a) odpowiedź ustna z bieżącego materiału,
- b) dłuższa wypowiedź z powtarzanego materiału,
- c) sprawdziany pisemne:
 - kartkówka obejmująca maksymalnie 3 ostatnie tematy,
 - prace klasowe, testy po każdym dziale, zapowiedziane z co najmniej tygodniowym wyprzedzeniem,

- d) projekty:
 - praca pisemna w postaci dłuższego opracowania (np. monografia regionu, charakterystyka krainy geograficznej, opis i analiza problemu itp.),
 - referat – krótka prezentacja na określony temat,
- e) praca domowa wykonana w zeszycie bądź w innej ustalonej z nauczycielem formie (np. tabeli, planszy, plakatu, modelu itd.),
- f) udział w konkursach przedmiotowych i olimpiadach (zajęcie punktowanego miejsca),
- g) przygotowanie wystąpień itp.

2. Umiejętności

- a) sprawne posługiwanie się podstawowymi pomocami dydaktycznymi,
- b) umiejętność czytania map różnej treści,
- c) analizowanie rysunków, schematów, diagramów itp.,
- d) umiejętność prowadzenia obserwacji geograficznych i ich interpretacja,
- e) aktywna postawa ucznia na lekcji,
- f) współpraca w grupie i twórcze rozwiązywanie problemów naukowych.

III. Kryteria oceniania

1. Wypowiedzi ustne punktowane oceną:

- 1 (ndst) – wypowiedź z poważnymi błędami merytorycznymi, niesamodzielną, pomijającą najważniejsze zagadnienia, nieznajomość podstawowych faktów geograficznych, błędy językowe.
- 2 (dop) – wypowiedź z niewielkimi błędami merytorycznymi, niesamodzielną, niepełną, błędy językowe.
- 3 (dst) – wypowiedź z mało istotnymi błędami merytorycznymi, niepełną, samodzielną, omówienie podstawowych zagadnień.
- 4 (db) – wypowiedź bezbłędna, samodzielną, niepełną, uporządkowane przytaczanie faktów, poprawny język.
- 5 (bdb) – wypowiedź bezbłędna samodzielną, wyczerpującą bez wiadomości wykraczających poza program, swobodne operowanie faktami, integracja wiedzy z różnych dziedzin.
- 6 (cel) – wypowiedź bezbłędna, samodzielną, wyczerpującą, wykraczającą poza program, swobodne operowanie faktami, widoczne zaangażowanie ucznia w proces dydaktyczny.

2. Dłuższe opracowania ustne lub pisemne oraz prace domowe – system punktacji jak przy wypowiedziach ustnych

3. Prace klasowe, testy, klasówki i inne sprawdziany z punktowanymi odpowiedziami oceniane są według następującej skali procentowej:

Oceny	Procentowy udział punktów
niedostateczny	0–39% punktów
dopuszczający	40–54% punktów
dostateczny	55–74% punktów
dobry	75–89% punktów
bardzo dobry	90–100% punktów
celujący	100% punktów oraz zadanie wykraczające

IV. Wystawianie oceny semestralnej

Ocenę semestralną wystawiamy na podstawie ocen uzyskanych za:

- a) prace pisemne – 2-3 oceny,
- b) odpowiedzi ustne – 1-2 oceny,
- c) umiejętności przedmiotowe – 1-2 oceny,
- d) inne formy pracy (plakat, projekt, referat itp.) – 1-2 oceny,
- e) prace domowe wykonane w zeszycie bądź w innej ustalonej z nauczycielem formie, systematyczne, kreatywne prowadzenie zeszytu, wskazujące na ustawiczne pogłębianie wiedzy zgodnie z zaleceniami nauczyciela – 1-2 oceny,
- f) udział w konkursach przedmiotowych i olimpiadach (zajęcie punktowanego miejsca),
- g) aktywność na lekcjach
- h) przygotowanie wystąpień itp.

Wymagania edukacyjne: *Oblicza geografii*, zakres podstawowy

Poziom wymagań						
Nr lekcji	Temat lekcji	konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopelniający	wykraczający
MAPA ŚWIATA						
1.	Lekcja organizacyjna. Przedstawienie przedmiotowego systemu oceniania oraz wstępna diagnoza wiedzy i umiejętności uczniów					
2.	Zmiany na mapie politycznej świata	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, integracja, dezintegracja</i> • wskazuje na mapie politycznej świata wybrane państwa i ich stolice • wymienia przykłady największych i najmniejszych państw pod względem powierzchni i liczby ludności • wymienia nazwy państw powstałych w Europie po 1989 r. • wymienia nazwy państw sąsiadujących z Polską • wymienia nazwy województw Polski 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy państwa • wyjaśnia różnicę między enklawą a eksklawą • wskazuje na mapie politycznej świata przykłady enklaw i eksklaw • porównuje powierzchnię państw na podstawie danych statystycznych • wymienia nazwy kontynentów objętych procesem dekolonizacji • podaje przyczyny dekolonizacji • wymienia przykłady terytoriów zależnych • podaje przyczyny procesów integracji i dezintegracji państw • wymienia regiony świata, w których zachodzą procesy integracji i dezintegracji • opisuje położenie i granice Polski • opisuje podział administracyjny Polski 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany na mapie politycznej świata w różnych okresach historycznych • opisuje skutki dekolonizacji • analizuje mapę polityczną świata • opisuje zmiany na mapie politycznej świata po 1989 r. oraz następstwa tych zmian • opisuje na podstawie mapy Polski i danych statystycznych zmiany granic Polski po 1945 r. 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia kształtowanie się aktualnego podziału politycznego od okresu wielkich odkryć geograficznych przez kolonializm po proces dekolonizacji • opisuje ustroje polityczne na świecie • wyjaśnia gospodarcze, społeczne oraz polityczne skutki integracji i dezintegracji w skali lokalnej, regionalnej i globalnej • wykazuje korzyści wynikające z położenia geograficznego Polski 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny integracji i dezintegracji państw • uzasadnia, dlaczego niektóre kraje ulegają rozpadowi politycznemu • ocenia znaczenie położenia geopolitycznego Polski w Europie i na świecie
LUDNOŚĆ I URBANIZACJA						
3.	Liczba ludności świata i jej zmiany	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>demografia, przyrost naturalny, eksplozja demograficzna</i> • wymienia czynniki wzrostu 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie danych statystycznych zmiany liczby ludności na poszczególnych kontynentach 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego • wykazuje przyczyny zmian współczynnika przyrostu 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny dysproporcji między wartością współczynnika przyrostu naturalnego w krajach wysoko 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prognozuje zmiany liczby ludności na świecie • przewiduje skutki wzrostu liczby ludności na świecie

		<ul style="list-style-type: none"> liczby ludności na świecie wymienia nazwy najludniejszych kontynentów i wskazuje te kontynenty na mapie świata wymienia nazwy krajów o wysokim i niskim przyroście naturalnym odczytuje z wykresu wartość współczynników: urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje czynniki wpływające na zmiany liczby ludności na świecie odczytuje z mapy tematycznej różnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego na świecie wymienia czynniki wpływające na eksplozję demograficzną analizuje wykres przedstawiający model przejścia demograficznego opisuje na podstawie wykresu i danych statystycznych zmiany liczby ludności w Polsce po 1946 r. 	<ul style="list-style-type: none"> naturalnego na świecie porównuje na podstawie danych statystycznych wartość współczynnika przyrostu naturalnego w krajach słabo i wysoko rozwiniętych charakteryzuje fazy przejścia demograficznego i epidemiologicznego na przykładach z całego świata wymienia czynniki wpływające na niską wartość przyrostu naturalnego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> i słabo rozwiniętych gospodarczo analizuje skutki eksplozji demograficznej analizuje skutki ujemnego przyrostu naturalnego w krajach wysoko rozwiniętych opisuje cechy społeczeństw w różnych fazach przejścia demograficznego na wybranych przykładach analizuje model przejścia epidemiologicznego na wybranych przykładach ukazuje zmiany liczby ludności w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> formułuje wnioski na podstawie analizy diagramu ilustrującego zmiany współczynnika przyrostu naturalnego w Polsce w wybranych latach
4.	Zróznicowanie demograficzne społeczeństw	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>struktura demograficzna</i>, <i>struktura zatrudnienia</i> wymienia cechy struktury demograficznej wymienia państwa o różnej średniej długości trwania życia na świecie oraz wskazuje je na mapie odczytuje dane z piramidy wieku i płci definiuje bezrobocie 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje strukturę wieku i płci na podstawie danych statystycznych oraz piramidy wieku i płci na wybranych przykładach odczytuje z mapy średnią długość trwania życia na świecie omawia przyczyny wzrostu średniej długości trwania życia w Europie omawia przyczyny starzenia się społeczeństw charakteryzuje na podstawie piramidy wieku cechy społeczeństwa młodego i starego charakteryzuje strukturę zatrudnienia ludności w wybranych krajach omawia przyczyny bezrobocia na wybranych przykładach 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia skutki starzenia się społeczeństw wyjaśnia przyczyny zróżnicowania współczynnika feminizacji i maskulinizacji w krajach słabo i wysoko rozwiniętych gospodarczo analizuje piramidę wieku i płci ludności Polski porównuje strukturę zatrudnienia w wybranych krajach świata na podstawie danych statystycznych i wykresu wyjaśnia przyczyny różnych rodzajów bezrobocia 	<ul style="list-style-type: none"> interpretuje piramidę wieku i płci społeczeństwa młodego (rozwojowego), zastojowego i starego (regresywnego) wykazuje zależność pomiędzy strukturą płci a wiekiem społeczeństwa porównuje strukturę demograficzną Polski ze strukturą demograficzną wybranych krajów świata wykazuje zależność struktury zatrudnienia od poziomu gospodarczego państw wymienia społeczne i ekonomiczne skutki bezrobocia na świecie wyjaśnia, na czym polegają zmiany zachodzące na rynku pracy w skali globalnej i regionalnej, wynikające z rozwoju nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje konsekwencje struktury wieku w społeczeństwach odznaczających się wysokim i niskim odsetkiem dzieci i młodzieży wymienia sposoby przeciwdziałania bezrobociu na świecie uzasadnia konieczność dostosowania kwalifikacji zawodowych do zmieniających się potrzeb gospodarki w Europie i w Polsce

5.	Rozmieszczenie ludności na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>gęstość zaludnienia</i> • wymienia nazwy obszarów o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia na świecie i wskazuje te obszary na mapie • wymienia na podstawie mapy bariery osadnicze na świecie • odczytuje z danych statystycznych gęstość zaludnienia na kontynentach 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności na wybranych przykładach • omawia na podstawie mapy gęstości zaludnienia zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na świecie • wyróżnia i charakteryzuje obszary o optymalnych i trudnych warunkach do zamieszkania w skali globalnej i regionalnej • opisuje na podstawie mapy rozmieszczenie ludności w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje gęstość zaludnienia w krajach słabo i wysoko rozwiniętych gospodarczo • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • porównuje wartość gęstości zaludnienia w wybranych krajach • opisuje geograficzne czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ barier osadniczych na rozmieszczenie ludności na świecie • wykazuje zależność pomiędzy liczbą ludności a poziomem rozwoju gospodarczego na danym obszarze 	<ul style="list-style-type: none"> • formułuje prawidłowości rządzące rozmieszczeniem ludności na świecie • analizuje skutki dużej lub małej gęstości zaludnienia w krajach słabo i wysoko rozwiniętych gospodarczo
6.	Migracje na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>migracja, emigracja, imigracja, reemigracja, saldo migracji</i> • wymienia czynniki migracji na świecie • wymienia przyczyny migracji zagranicznych Polaków • wymienia nazwy krajów, do których migrują Polacy, i wskazuje te kraje na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje migracje i podaje ich przyczyny • odczytuje z wykresu saldo migracji w wybranych krajach świata • wyjaśnia przyczyny ujemnego salda migracji ludności w wybranych krajach • opisuje główne kierunki migracji na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje saldo migracji w wybranych krajach • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • opisuje wpływ ruchów migracyjnych na zmiany liczby ludności na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje współczesne kierunki emigracji Polaków • charakteryzuje czynniki wpływające na atrakcyjność niektórych państw dla imigrantów • opisuje pozytywne i negatywne skutki migracji zagranicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje główne kierunki migracji we współczesnym świecie • ocenia skutki migracji zagranicznych
7.	Zróżnicowanie ludności świata. Kręgi kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne i mieszane odmiany ludzkie i wskazuje rozmieszczenie ich przedstawicieli na mapie • wymienia główne rodziny i grupy językowe na świecie • wymienia główne religie na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>mniejszość narodowa</i> • wymienia mniejszości narodowe żyjące w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny kulturowego zróżnicowania ludności na świecie • opisuje na podstawie danych statystycznych strukturę wyznaniową na świecie • opisuje na podstawie mapy zróżnicowanie językowe ludności świata • opisuje na podstawie mapy kręgi cywilizacyjne na świecie • wymienia nazwy regionów zamieszkiwanych przez mniejszości narodowe w Polsce i wskazuje te regiony na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie mapy zróżnicowanie odmian ludzkich • charakteryzuje różnice między poszczególnymi kręgami kulturowymi na świecie • analizuje zróżnicowanie kulturowe ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje konsekwencje występowania wielu odmian ludzkich oraz dużego zróżnicowania etnicznego na świecie • wyjaśnia znaczenie kultury i tradycji regionalnych w procesie różnicowania się regionów pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego • wyjaśnia rolę tradycji w rozwoju przedsiębiorczości w państwach Azji Południowo-Wschodniej 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady działań, które mogłyby ograniczyć negatywne przejawy zróżnicowania rasowego, językowego i religijnego na świecie
8.	Osadnictwo	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>miasto, wieś</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między miastem a wsią • podaje przykłady typowych form osadnictwa wiejskiego 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje typy form osadnictwa wiejskiego • opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich na 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia pozytywne i negatywne skutki życia w mieście • podaje przykłady typów miast odznaczających się podobnymi 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia szanse i zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i mieszkańców poszczególnych regionów wynikające

		<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje miast na świecie wskazuje na mapie świata i Polski największe miasta wymienia kryteria wyróżniania miast w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje czynniki miastotwórcze i funkcje miast opisuje na podstawie fotografii typy fizjonomiczne przykładowych miast świata wymienia na podstawie mapy miasta w Polsce liczące powyżej 200 tysięcy mieszkańców 	<p>wybranych przykładach (np. w Unii Europejskiej, w regionach turystycznych, w państwach rozwijających się)</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje miasta typowe dla poszczególnych regionów świata wymienia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia miast w Polsce 	<p>elementami architektonicznym i układem przestrzennym</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje kryteria wyróżniania miast w Polsce 	<p>z procesów przemian zachodzących na terenach wiejskich</p>
9.	Urbanizacja na świecie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>urbanizacja</i>, <i>wskaźnik urbanizacji</i>, <i>zespoły miejskie</i> wymienia płaszczyzny urbanizacji wymienia czynniki mające wpływ na intensywność urbanizacji odczytuje na podstawie danych statystycznych wskaźniki urbanizacji w wybranych krajach świata wymienia nazwy najlepiej i najslabiej zurbanizowanych województw w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje przyczyny urbanizacji na świecie wymienia typy aglomeracji miejskich wyjaśnia zróżnicowanie procesów urbanizacji na świecie wyjaśnia proces dezurbanizacji wskazuje na mapie świata obszary najsilniej i najslabiej zurbanizowane oraz największe zespoły miejskie wymienia fazy urbanizacji 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje fazy urbanizacji porównuje i opisuje wskaźniki urbanizacji na świecie i w wybranych regionach opisuje procesy tworzenia się aglomeracji miejskich oraz ich formy wykazuje różnice między aglomeracją monocentryczną a policentryczną opisuje przyczyny powstawania dzielnic nędzy w krajach słabo rozwiniętych gospodarczo 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje przyczyny i skutki ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata charakteryzuje proces suburbanizacji i reurbanizacji w Polsce wyjaśnia przyczyny powstawania dzielnic nędzy, wzrostu przestępczości, degradacji środowiska przyrodniczego i problemów komunikacyjnych w dużych miastach 	<ul style="list-style-type: none"> identyfikuje i wyjaśnia procesy wzrostu liczby ludności oraz ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata proponuje działania, które mogą poprawić jakość życia mieszkańców w dzielnicach nędzy (slumsach, fawelach)
10.	Lekcja powtórzeniowa					
11.	Sprawdzenie wiadomości z rozdziału <i>Mapa świata oraz Ludność i urbanizacja</i>					
GLOBALNA GOSPODARKA						
12.	Czynniki rozwoju rolnictwa	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy obszarów o korzystnych czynnikach rozwoju rolnictwa i wskazuje te obszary na mapie świata wymienia czynniki ograniczające rozwój rolnictwa wyjaśnia znaczenie terminów: <i>struktura użytkowania ziemi</i>, <i>monokultura</i>, <i>rolnictwo towarowe</i>, <i>rolnictwo samozaopatrzeniowe</i> 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie rolnictwa opisuje na podstawie map warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa na świecie wymienia pozaprzrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa wyróżnia na podstawie danych statystycznych i wykresu główne cechy struktury użytkowania ziemi opisuje na podstawie danych statystycznych poziom mechanizacji rolnictwa 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania rolnictwa na świecie porównuje cechy rolnictwa intensywnego i ekstensywnego na wybranych przykładach oblicza wielkość plonów na wybranych przykładach 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia wpływ wybranych czynników przyrodniczych i społeczno-gospodarczych na zmiany struktury użytkowania ziemi wykazuje pozytywne i negatywne skutki rolnictwa uprzemysłowionego analizuje przestrzenne rozmieszczenie sposobów gospodarowania na świecie i w wybranych regionach 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje na wybranych przykładach zależność poziomu produkcji rolnej od warunków pozaprzrodniczych porównuje warunki rozwoju rolnictwa w Polsce z warunkami rozwoju rolnictwa w krajach Unii Europejskiej i formułuje wnioski

			<p>w wybranych krajach świata</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy rolnictwa ekstensywnego i intensywnego 			
13.	Główne obszary upraw	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy głównych roślin uprawnych na świecie wymienia czynniki warunkujące rozmieszczenie upraw na świecie wymienia główne uprawy w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje rośliny uprawne podaje przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu obszarów upraw wybranych roślin wymienia nazwy obszarów upraw wybranych roślin i wskazuje te obszary na mapie świata wymienia największych producentów wybranych roślin wyjaśnia znaczenie roślin zbożowych i przemysłowych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje główne obszary upraw na świecie wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia obszarów wybranych upraw na świecie porównuje wielkość produkcji rolniczej w wybranych krajach świata i w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia przyczyny zróżnicowania upraw roślin w wybranych regionach ocenia zmiany w strukturze zasiewów w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje na podstawie danych statystycznych plony i zbiory roślin uprawnych w wybranych krajach świata i w Polsce oraz formułuje wnioski
14.	Chów zwierząt na świecie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cele hodowli zwierząt wymienia główne gatunki zwierząt hodowlanych w różnych regionach świata wymienia przeznaczenie wybranych zwierząt hodowlanych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia czynniki wpływające na hodowlę zwierząt na świecie omawia na podstawie wykresów pogłowie zwierząt hodowlanych na wybranych przykładach wymienia nazwy regionów hodowli zwierząt i wskazuje te regiony na mapie świata opisuje główne kierunki produkcji zwierzęcej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje główne obszary chowu zwierząt na świecie wymienia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia chowu na świecie porównuje intensywny i ekstensywny chów zwierząt omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie rozmieszczenia hodowli bydła w różnych regionach wyjaśnia przyczyny spadku pogłowia zwierząt hodowlanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia strukturę hodowli zwierząt na świecie ocenia znaczenie chowu zwierząt dla polskiej gospodarki 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność w rozmieszczeniu chowu niektórych gatunków zwierząt hodowlanych od warunków produkcji rolnej (przyrodniczych i pozaprzyrodniczych)

15.	Leśnictwo i gospodarka morska	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>monokultura leśna, lesistość, rybolówstwo, rybactwo, akwakultura, marikultura</i> • wymienia największe kompleksy leśne na Ziemi • wymienia funkcje lasów • wymienia na podstawie mapy województwa o największym i najmniejszym zalesieniu w Polsce • wymienia na podstawie danych statystycznych nazwy państw o największych połowach morskich • wymienia nazwy portów rybackich w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia gospodarcze wykorzystanie lasów • wymienia różnice między rabunkową a racjonalną gospodarką leśną • wymienia kraje na świecie o zróżnicowanej lesistości • opisuje na podstawie mapy rozmieszczenie głównych kompleksów leśnych w Polsce • przedstawia podział obszarów morskich na świecie • wymienia przykłady wykorzystania oceanu światowego • opisuje na podstawie mapy obszary połowów morskich • porównuje na podstawie danych statystycznych wielkość połowów morskich w Polsce z innymi krajami 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje racjonalną gospodarkę leśną na wybranych przykładach • charakteryzuje kierunki zmian w powierzchni lasów na świecie (w wyniku wylesiania i zalesiania) • omawia problemy gospodarki leśnej w Polsce • charakteryzuje cechy gospodarki morskiej • porównuje udział oceanów w światowych połowach • omawia problemy gospodarki morskiej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje skutki nieracjonalnej gospodarki leśnej na świecie i w Polsce • podaje przykłady pozytywnego i negatywnego gospodarowania zasobami leśnymi • wykazuje przyczyny rabunkowej gospodarki leśnej na wybranych przykładach • analizuje zagrożenia wynikające ze zbyt intensywnej eksploatacji zasobów morskich 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia potrzebę ochrony zasobów leśnych oraz formułuje wnioski • uzasadnia potrzebę współdziałania państw w zakresie ochrony zasobów morskich
-----	-------------------------------	---	---	--	--	---

16.	Rozwój i znaczenie przemysłu	<ul style="list-style-type: none"> wymienia sekcje i działy przemysłu wymienia funkcje przemysłu wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu wymienia najlepiej rozwijające się działy produkcji przemysłowej w Polsce wyjaśnia znaczenie terminów: <i>okręg przemysłowy, ośrodek przemysłowy</i> wymienia na podstawie mapy nazwy okręgów przemysłowych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia znaczenie przemysłu omawia na wybranych przykładach czynniki lokalizacji przemysłu wymienia na podstawie danych statystycznych i wskazuje na mapie świata kraje o największej produkcji przemysłowej w wybranych dziedzinach charakteryzuje na podstawie wykresu udział przemysłu w tworzeniu PKB w wybranych krajach przedstawia na podstawie danych statystycznych i wykresu strukturę produkcji przemysłowej w Polsce charakteryzuje cechy okręgu przemysłowego wymienia rodzaje okręgów przemysłowych na świecie i lokalizuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> omawia różnice między przymusową, związaną i swobodną lokalizacją przemysłu podaje przykłady lokalizacji przymusowej, związanej i swobodnej charakteryzuje rewolucje przemysłowe wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w polskim przemyśle w ostatnim 30-leciu charakteryzuje na podstawie mapy czynniki lokalizacji wybranych okręgów przemysłowych omawia strukturę gałęziową przemysłu w wybranych okręgach 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związki między lokalizacją przemysłu a warunkami naturalnymi, rynkiem zbytu, szlakami komunikacyjnymi i potencjałem ludzkim analizuje przyczyny prywatyzacji i restrukturyzacji przemysłu w Polsce wyjaśnia udział i znaczenie inwestycji zagranicznych w Polsce wymienia pozytywne i negatywne skutki koncentracji przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia skutki procesu restrukturyzacji i modernizacji przemysłu na świecie i w Polsce ocenia politykę państw wysoko rozwiniętych gospodarczo dotyczącą restrukturyzacji okręgów przemysłowych
17.	Przemysł wysokiej technologii na świecie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>restrukturyzacja przemysłu, modernizacja przemysłu, deglomeracja przemysłu</i> wymienia branże przemysłu high-tech wymienia na podstawie mapy regiony, w których rozwija się przemysł high-tech 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy restrukturyzacji i modernizacji przemysłu przedstawia cechy przemysłu wysokiej technologii wymienia czynniki lokalizacji przemysłu high-tech opisuje rozmieszczenie ośrodków high-tech na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje formy przestrzenne przemysłu high-tech (technopolie, klastry, dystrykty przemysłowe) charakteryzuje wybrany ośrodek high-tech wymienia przykłady najszybciej rozwijających się gałęzi nowoczesnego przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje na podstawie mapy udział produktów wysokiej technologii w eksporcie artykułów przemysłowych w wybranych krajach opisuje wpływ przemysłu wysokich technologii na rozwój gospodarczy państw 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia korzyści wynikające z rozwijania nowoczesnych gałęzi przemysłu

18.	Energetyka na świecie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia źródła energii na świecie wymienia surowce energetyczne wymienia największych producentów surowców energetycznych wymienia główne surowce energetyczne w Polsce wymienia typy elektrowni wymienia odnawialne źródła energii wymienia nazwy różnych typów elektrowni w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia na podstawie mapy rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie opisuje znaczenie surowców energetycznych wymienia nazwę organizacji skupiającej największych eksporterów ropy naftowej odczytuje z wykresu zmiany w bilansie energetycznym świata odczytuje na podstawie wykresów udział wybranych krajów w światowej produkcji energii elektrycznej lokalizuje na mapie surowce energetyczne w Polsce wymienia zalety i wady różnych rodzajów elektrowni wymienia i lokalizuje na mapie obszary występowania różnych typów elektrowni wyjaśnia znaczenie odnawialnych źródeł energii elektrycznej dla gospodarki lokalizuje na mapie Polski elektrownie ciepłone i wodne 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na strukturę energii w danym kraju analizuje bilans energetyczny świata wyjaśnia twierdzenie, że ropa naftowa rządzi światem analizuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce wykazuje korzyści z wykorzystywania niekonwencjonalnych źródeł energii 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia skutki eksploatacji i wykorzystywania tradycyjnych surowców energetycznych charakteryzuje i ocenia zróżnicowanie i zmiany struktury wykorzystania surowców energetycznych na świecie ocenia zjawisko uzależnienia produkcji energii na świecie od źródeł zaopatrzenia surowców nieodnawialnych ocenia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki atomowej przedstawia problemy przemysłu energetycznego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> prognozuje zmiany w bilansie energetycznym świata do 2050 r. uzasadnia konieczność racjonalnej gospodarki surowcami energetycznymi i energią ocenia możliwości wykorzystania w Polsce źródeł energii odnawialnej
19.	Komunikacja	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie usług wymienia rodzaje usług wymienia działy komunikacji klasyfikuje rodzaje transportu wyjaśnia znaczenie terminu <i>infrastruktura transportowa</i> wymienia czynniki rozwoju transportu wymienia na podstawie mapy nazwy głównych portów morskich oraz wskazuje główne szlaki transportu morskiego wymienia na podstawie mapy nazwy regionów o największej gęstości dróg kołowych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie usług we współczesnej gospodarce wykazuje znaczenie transportu opisuje zróżnicowanie sieci transportowej na świecie opisuje działy łączności opisuje znaczenie poszczególnych rodzajów transportu lądowego na świecie opisuje na podstawie mapy przestrzenne zróżnicowanie gęstości sieci dróg kołowych i sieci kolejowej na świecie opisuje znaczenie transportu wodnego i lotniczego 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia rolę nowoczesnych usług komunikacyjnych w funkcjonowaniu gospodarki i w życiu codziennym opisuje na podstawie wykresu dostęp do internetu w wybranych krajach świata wyjaśnia przyczyny, które zdecydowały o stanie sieci transportowej w poszczególnych państwach, charakteryzuje wady i zalety różnych rodzajów transportu omawia znaczenie nowoczesnych terminali w rozwoju regionów 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zróżnicowania udziału sektora usług w tworzeniu dochodu narodowego na świecie omawia zmiany zachodzące w kierunkach i natężeniu ruchu osób i towarów na świecie i w wybranych regionach 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że zatrudnienie w usługach jest jednym z mierników poziomu rozwoju gospodarczego wyjaśnia znaczenie łączności w funkcjonowaniu polskiej gospodarki charakteryzuje główne problemy transportu w Polsce

20.	Rozwój turystyki na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>turystyka, walory turystyczne, infrastruktura turystyczna</i> • wymienia rodzaje turystyki • wymienia przyczyny rozwoju turystyki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie turystyki w gospodarce państw świata • klasyfikuje turystykę wg różnych kryteriów • charakteryzuje rodzaje turystyki • wymienia nazwy regionów o wysokich walorach turystycznych i wskazuje te regiony na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane obszary intensywnie zagospodarowane turystycznie • identyfikuje pozytywne i negatywne skutki rozwoju turystyki dla gospodarki i środowiska przyrodniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje atrakcje turystyczne wybranych regionów świata • wyjaśnia przyczyny zmian kierunków wyjazdów turystycznych Polaków • ocenia atrakcyjność turystyczną Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje potrzebę ochrony walorów turystycznych • opisuje turystykę jako źródło dochodu ludności
-----	-----------------------------	---	---	---	---	---

21.	Lekcja powtórzeniowa					
-----	----------------------	--	--	--	--	--

22.	Sprawdzenie wiadomości z rozdziału <i>Globalna gospodarka</i>					
-----	---	--	--	--	--	--

GLOBALNE PROBLEMY

23.	Dysproporcje w rozwoju ekonomicznym państw	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>produkt krajowy brutto (PKB)</i> • wymienia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • odczytuje z tabeli wybrane wskaźniki społeczno-gospodarcze na danym obszarze • wymienia i wskazuje na mapie politycznej świata przykłady państw wysoko, średnio i słabo rozwiniętych gospodarczo • wyróżnia na podstawie mapy regiony bogate i biedne 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje wskaźniki społeczno-gospodarcze na danym obszarze • porównuje na podstawie mapy i danych statystycznych produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w wybranych krajach • charakteryzuje wskaźnik rozwoju społecznego (HDI) • odczytuje z mapy zróżnicowanie wskaźnika HDI w wybranych krajach • opisuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju na wybranych przykładach • określa na podstawie mapy i danych statystycznych, które regiony zalicza się do bogatej Północy, a które – do biednego Południa 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje państwa na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych • opisuje skutki nierównomiernego rozwoju państw 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje wybrane kraje świata pod względem wartości PKB na 1 mieszkańca (tys. USD) oraz wskaźnika HDI • dostrzega zależności między wartością wskaźnika PKB i HDI • analizuje działania bogatych państw i organizacji międzynarodowych mające na celu zniwelowanie różnic pomiędzy najbogatszymi i najbiedniejszymi krajami 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów świata • proponuje sposoby zmniejszenia nierówności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata
-----	--	--	--	---	--	--

24.	Wyżywienie na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na nierównomierny dostęp do żywności • wymienia na podstawie mapy kraje o niedoborze i nadprodukcji żywności 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przyczyny głodu i niedożywienia • odczytuje z wykresu strukturę niedożywienia w wybranych regionach świata • wskazuje na mapie regiony głodu i niedożywienia na 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje poziomy wyżywienia na świecie • wyjaśnia, z czego wynikają różnice w wielkości i strukturze spożycia żywności na świecie • wyjaśnia przyczyny otyłości na 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność poziomu wyżywienia ludności od warunków produkcji rolnej • analizuje skutki głodu i niedożywienia na świecie • wyjaśnia skutki zielonej rewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia i projektuje różne formy pomocy krajów i organizacji pozarządowych państwom oraz regionom dotkniętym głodem • ocenia skuteczność działań organizacji międzynarodowych zajmujących się pomocą dla
-----	-----------------------	--	---	---	--	--

			<p>świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy organizacji międzynarodowych zajmujących się pomocą dla regionów, w których występuje zjawisko głodu 	<p>świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polegała zielona rewolucja 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia skutki otyłości jako choroby cywilizacyjnej 	regionów dotkniętych głodem
25.	Globalizacja. Przyczyny i skutki	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu <i>globalizacja</i> wymienia przyczyny globalizacji wymienia płaszczyzny globalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady procesów globalizacji wymienia korzyści wynikające z rozwoju procesu globalizacji wymienia nazwy największych korporacji na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje procesy globalizacji na świecie i ich wpływ na rozwój regionalny i lokalny charakteryzuje wielkie korporacje i ich rolę w procesie globalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> omawia pozytywne i negatywne skutki procesu globalizacji podaje i analizuje przyczyny sprzeciwu wobec globalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje korzyści, jakie osiągają kraje średnio i słabo rozwinięte gospodarczo z lokalizacji filii międzynarodowych koncernów na ich terenie uzasadnia na dowolnych przykładach, że Polska jest objęta procesem globalizacji
26.	Współpraca międzynarodowa. Organizacje międzynarodowe	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>integracja międzynarodowa, handel zagraniczny, import, eksport, bilans handlu zagranicznego</i> wymienia płaszczyzny integracji międzynarodowej wymienia na podstawie mapy nazwy organizacji międzynarodowych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje cele integracji w skali globalnej i regionalnej wyjaśnia znaczenie handlu międzynarodowego wyjaśnia, co składa się na bilans handlu zagranicznego wymienia na podstawie diagramów głównych światowych eksporterów i importerów wymienia na podstawie mapy nazwy euroregionów na obszarach przygranicznych Polski 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia korzyści wynikające ze współpracy międzynarodowej analizuje znaczenie ONZ charakteryzuje organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Polska wymienia nazwy euroregionów na obszarach przygranicznych Polski 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie współpracy międzynarodowej na szczeblu krajowym i regionalnym wyjaśnia na wybranych przykładach przyczyny procesów integracyjnych i ich skutki gospodarcze, społeczne i polityczne analizuje pozytywne i negatywne skutki integracji europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że integracja polityczna i gospodarcza jest korzystna dla krajów zrzeszonych w poszczególnych organizacjach
27.	Konflikty zbrojne. Terroryzm	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i> wymienia źródła konfliktów na świecie podaje przykłady wybranych konfliktów zbrojnych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje przyczyny konfliktów zbrojnych wskazuje na mapie świata najważniejsze obszary konfliktów zbrojnych i zamachów terrorystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje miejsce i charakter wybranych zamachów terrorystycznych w XXI w. wyjaśnia skutki terroryzmu 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia skutki konfliktów zbrojnych opisuje wybrany konflikt zbrojny, podając strony konfliktu, jego przebieg i przyczyny wyjaśnia, w jaki sposób społeczność międzynarodowa może zapobiec istniejącym lub potencjalnym konfliktom zbrojnym 	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> ocenia i projektuje różne formy pomocy państwa i organizacji pozarządowych państwom i regionom dotkniętym konfliktami zbrojnymi
28.	Lekcja powtórzeniowa					
29.	Sprawdzenie wiadomości z rozdziału <i>Globalne problemy</i>					
RELACJE CZŁOWIEK – ŚRODOWISKO						

30.	Oddziaływanie człowieka na środowisko	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropopresja</i> • wymienia przyczyny antropopresji • wymienia nazwy obszarów o dużej antropopresji 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przejawy antropopresji związanej z rozwojem rolnictwa • opisuje wpływ przemysłu i transportu na środowisko przyrodnicze • wymienia czynniki wpływające na niedobór wody na świecie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje efekt cieplarniany i mechanizm powstawania dziury ozonowej • opisuje przyczyny zachodzących współcześnie globalnych zmian klimatu (globalnego ocieplenia) • charakteryzuje obszary niedoboru i nadmiaru wody na świecie i określa przyczyny tego zróżnicowania • wymienia działania człowieka przyczyniające się do deficytu zasobów wody na świecie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia skutki wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze • ocenia rozwiązania podejmowane w skali globalnej i regionalnej zapobiegające ocieplaniu się klimatu • projektuje działania stosowane w sytuacjach braku lub niedoborów wody w różnych strefach klimatycznych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • formułuje problemy wynikające z eksploatacji zasobów odnawialnych i nieodnawialnych • wykazuje na przykładach, że zbyt intensywne wykorzystanie rolnicze gleb oraz nieumiejętne zabiegi agrotechniczne powodują w wielu częściach świata degradację gleb, co w konsekwencji prowadzi do spadku produkcji żywności, a w niektórych regionach świata – do głodu i ubóstwa
31.	Działania na rzecz odbudowania równowagi ekologicznej	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekorozwój, recykling, rekultywacja</i> • rozróżnia formy ochrony przyrody w Polsce • wymienia nazwy parków narodowych w Polsce 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia koncepcję zrównoważonego rozwoju • charakteryzuje filary zrównoważonego rozwoju • omawia na podstawie wykresu działania związane z recyklingiem 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje działania podejmowane na rzecz odbudowania równowagi ekologicznej • wymienia nazwy międzynarodowych form ochrony przyrody 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje etapy relacji człowiek – środowisko • proponuje sposoby ochrony przyrody 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przewiduje globalne przyrodnicze i pozaprzyrodnicze skutki zakłóceń równowagi ekologicznej • proponuje sposoby działań na rzecz zachowania równowagi w środowisku przyrodniczym • wykazuje na przykładach pozaprzyrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek – środowisko przyrodnicze (rozszerzanie udziału technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, zmiany poglądów dotyczących ochrony środowiska)